

НАСТЕНКО С. В.

Київський національний лінгвістичний університет

СТАНОВЛЕННЯ ХУДОЖНЬОГО ОБРАЗУ В ІСПАНСЬКИХ ПОЕТИЧНИХ ТЕКСТАХ “ЗОЛОТОГО ВІКУ”

Статтю присвячено комплексному дослідженню семантики художніх образів системи іспанських поетичних текстів “Золотої віку” з виходом у площини лінгвостилістичних процесів. Розглянуто критерії, які визначають семантику і встановлено стилеві домінанти, які забезпечують глобальну зв’язність поетичного тексту.

Ключові слова: художній образ, еволюція словесного поетичного образу, макрообраз, образ автора, семантика, метафора, метонімія.

Статья посвящена комплексному исследованию семантики художественных образов системы испанских поэтических текстов “Золотого века” с выходом в плоскости лингвостилистических процессов. Рассмотрены критерии, которые определяют семантику и установлены стилевые доминанты, которые обеспечивают глобальную связность поэтического текста.

Ключевые слова: художественный образ, эволюция словесного поэтического образа, макрообраз, образ автора, семантика, метафора, метонимия.

The article focuses on complex research of semantics of literary images of the system of Spanish poetic texts of the “Golden Age” with an output in the planes of linguostylistic processes. The work contains the criteria, which determine semantics and stylistic dominants which provide global construct of poetic text.

Key words: literary image, evolution of verbal poetic appearance, macroimage, appearance of author, semantics, metaphor, metonymy.

Актуальність обраної теми відображає загальну спрямованість мовознавчих студій на вивчення текстів різних жанрів, семантика яких становить особливий інтерес у плані вивчення впорядкування інформації в образах таких текстів. Дослідження є важливим у колі проблем лінгвостилістики та поетики, оскільки лінгвостилістичний аналіз художнього образу в іспанських поетичних текстах “Золотої віку” дозволяє виявити національну специфіку жанру тексту через комплекс мовних засобів.

Метою статті є визначення змісту художнього образу поетичного тексту як основного жанротвірного елементу іспанської поезії.

Об’єктом дослідження є іспанські поетичні тексти “Золотої віку”.

Предметом дослідження є лінгвостилістичний аспект змісту художнього образу в іспанській поезії “Золотої віку”.

Матеріалом дослідження слугували автентичні тексти іспанської поезії “Золотого віку”, семантика яких визначається здатністю набувати стилістичного навантаження в поетичному творі.

Наукова новизна полягає у дослідженні семантики образної системи іспанських поетичних текстів в рамках лінгвостилістичного підходу. Визначено аксіологічне навантаження такого образу в поетичних текстах досліджуваного періоду. Представлено елементи цієї структури через сукупність мовних засобів.

Виділяючи архаїчний, канонічний та неканонічний етапи формування категорії художнього образу, тісно пов’язаних з розвитком культури етносу, можна простежити еволюцію художнього образу у тісному зв’язку зі становленням жанрів та літературних напрямлень, еволюцію словесного поетичного образу, що безпосередньо пов’язаний з розвитком і становленням метафори та метонімії як основних механізмів функціонування поетичного тексту.

Рівень художнього образу є актуальним завдяки метакомунікативній та метамовній функціям, що стають важливою ознакою розвитку жанрово-стильової системи у XV–XVI століттях.

На думку О. І. Чередниченка, образ як одиниця і першоелемент мистецтва, що представляє собою специфічну форму відображення і пізнання дійсності є творчим відтворенням реального світу. Він представляє собою єдність суб’єктивного та об’єктивного, загального та одиничного, раціонального й емоційного, що зумовлює його неповторність. Окремі образи, що об’єднуються авторським замислом, утворюють закінчений макрообраз, який складається з багатьох образів, що утворюються на двох основних рівнях: семантичному та синсемантичному [1:6–7].

Образи збуджують діяльність уяви та здатні призвести художній ефект. Художні образи експресивні та наділені цілісністю, динамічністю [2:31].

Художній образ постає базовою категорією всього поетичного твору і тісно пов’язаний з образом автора та темою твору. Його втіленням є поетичне (художнє, образне) слово, система образних засобів мови, форма специфічно організованого мовного твору. З цього приводу Ю. М. Лотман вважав, що художній текст є індивідуальним як з точки зору його творення, так і з точки зору його

сприйняття, тобто художній текст є глибоко антропоцентричним, не зважаючи на те, що вся система відношень, що знаходиться всередині тексту, система мовних засобів співвідноситься адекватно з позатекстовою реальністю, літературною нормою та історією [3:206]. У свою чергу, введення В. В. Виноградовим поняття образу автора явилось, без сумніву, значним вкладом у філологічну науку. Вивчення художнього (поетичного) тексту можливо лише в рамках особливих категорій. Слід розглядати в, першу чергу, проблеми мовної композиції тексту та його компонентів – словесних рядів, що утворюються мовними одиницями різних ярусів. Образ автора – це внутрішній стрижень, навколо якого групується вся стилістична система твору [4:92]. Поетичний образ світу формується елементами риторико-стилістичного рівня, оскільки образ пробуджує емоційне переживання світу та створює експресію [5:213].

У вивченні поетичної семантики значущим явищем була теорія образу, представлена головним чином О.О. Потебнею [6:253].

При вивченні художнього (поетичного) стилю об'єднуються категорії двох якісно різних суспільних явищ – мови та літератури. У художньому тексті будь-який образ можна визначити як складну єдність, що представлена планом вираження і планом змісту [7:28]. Традиційно смислова система образів відноситься до кола проблем, що вивчається літературознавцями, але лінгвостилістичний аналіз не ігнорує план змісту, що відповідає поняттю органічної єдності форми і змісту як цілого художнього тексту, так і його окремих частин. Базуючись на лінгвостилістичному аналізі і відштовхуючись від нього, дослідники приділяють значної уваги елементам плану вираження. Еволюція художнього методу неминуче пов'язується з елементами плану вираження (художній формі, композиції, мові твору) [8:29]. Так дослідження лінгвістичних особливостей опису художнього тексту в діахронії необхідно проводити на лексико-семантичному і композиційно-структурному рівнях.

Повертаючись до художнього образу, інформативності поетичного тексту, можна стверджувати, що це поняття взаємообумовлені і мають спільні точки перетину. Кожне з них претендує на предметну співвіднесеність з літературознавством, але має безпосереднє відношення до лінгвістики. В сучасній зарубіжній літературі визначення поняття образу представлено у широкому

спектрі. Більшість образів утворюється за допомогою художніх засобів мови, таких як метафора, порівняння, синекдоха, метонімія.

Виходячи з праці Н. Д. Арутюнової [9], можна стверджувати, що образ має свої основні ознаки, які полягають в наступному: автономність, стихійність формування (образ формується за допомогою сприйняття, пам'яті, уяви і характеризується одиничністю, синкретичністю, парадоксальністю, суб'єктивністю). Також слід враховувати, що художник (поет) є творцем образів, оскільки останні не співвіднесені прямо з оригіналом і творчий процес не замикається на пізнанні.

Співставляючи образ, метафору, символ і знак, можна зробити висновок, що символ і знак – це лінії конвенціоналізації форми. Їх шляхи розходяться під впливом функціонального навантаження, віднесеності до різних сфер життя, до різних форм діяльності. Образ – єдиний, метафора – двоєдина, символ і знак утворюють триєдинство.

Оскільки матеріалом літературного (поетичного) твору слугує мова, тобто знакова система, то вивчення мовного образу представляє для нас великий інтерес. В. В. Виноградов розглядав художній образ як образ словесний, який може складатися зі слова, складу слів, абзацу, глави літературного твору. Образ завжди постає як естетично організований елемент стилю літературного твору, який детермінує форми словесної побудови та принципи його композиційного розвитку [4:119]. Таким чином, образи можуть поєднуватись у послідовний ланцюг розгортання, можуть співвідноситись один з одним у системі літературного твору, або можуть включати в себе один одного, розвиваючись у складний багатоплановий єдиний образ. Отже, смислова направленість слова, а значить і його образність містяться у художньому (поетичному) творі, образними можуть стати навіть семантично нейтральні займенникові слова. Тому роль мови і слова у творенні художнього образу вчасна і необхідна.

У вітчизняній науці про мову широко представлена психологічна концепція художнього образу, що заснована на вченні А. А. Потебні і внутрішній формі слова. Також широке розповсюдження у вітчизняній науці мала мистецтвознавча концепція категорії художнього образу. Образ виступає у вигляді

якісної ланки поетичного твору, яка представляє його змістову цілісність на всіх структурних рівнях. Отже, художній образ є естетичним еквівалентом відображення життя або ідейним ядром змісту тексту. Згідно з традиційною поетикою образу, з одного боку – це текстовий конструкт, з іншого – це відображення змісту, яке несе даний конструкт у пізнанні людини.

Підходячи до вивчення образу як конструкту тексту В. А. Зарецький виділяє: мікрообраз, початковий образ, локалізований образ. Всім перерахованим типам протиставляються образи, що не є локалізованими у тексті і у сприйнятті читача, тобто цей конструкт слугує каналами інформації, але водночас він є джерелом інформації. Для того, щоб по-справжньому зрозуміти поняття образу, слід вивчити його парадигму, яка своїм корінням йде у глибину віків – античну культуру, міфологію, фольклор, середньовіччя [10:7].

У поезії “Золотого віку” утворюється певний поетичний ракурс відношення до сприйняття – показу дійсності як фрагменту події, якою є людське існування.

Таким чином, художній образ будується на засадах різного роду дистанціювання, виділення глибинної інформаційно-логічної структури висловлення і мовленнєвої форми, що відбувається шляхом реляційних трансформацій вихідних денотативно-конотативних відношень, вибору і структури референційного плану твору, і понятійно-семантичних парадигм, а також механізмів їх синтагматичного розгортання. Перевага конотативного над денотативним аспектом номінації ведуть до творення синкретичної цілісності образу через відтворення складної структури сприйняття і переживання [11:360].

Так традиційні образи стають членами розгорнутих словесно-образних рядів та отримують підкріплення та вмотивованість в образній системі твору та його реаліях, виникаючи на основі внутрішніх зв'язків твору. У нашому випадку увага буде звернена до метафоричного вираження та інших стилістичних тропів.

Дуже часто автори використовують метафору для відображення дійсності, особливо у класичній літературі, виражаючи оціночне відношення автора, підносячи чи перспективно зменшуючи значення

(руки – *cristales* та губи – *perlas*) ідентифікуючи художній образ коханої дівчини за допомогою стилістичних фігур:

*“¡Por Dios, que yo la tenía
De ver de mis manos bellas
Los cristales en mis hombros
Y en mis mejillas sus perlas!” [12:40].*

Через твір проходять образні поля, які зумовлені загальними паралелями життя (гора і доля), де метафора безпосередньо присутня у тексті:

*“pagará el hospedaje con la vida,
más valiera errar en la montaña,
que morir de la suerte” [12:252].*

У поетичних творах “Золотого віку” автори користуються різного роду метонімією, зокрема, так званою “міфологічною метонімією”, тобто через вираження міфічного бога, об’єкта і феномена, пов’язаного з ним:

*“El Eolo derecho
Hinche la vela en popa la larga entrada
El gran padre Neptuno da a la armada” [12:235].*

Одним з варіантів метонімії є синекдоха. Заміною може виступати частина через ціле (замість країни – континент):

*“De la Asia fue terror, de Europa espanto,
Y de la Africa rayo fulminante” [12:55].*

Використання антономазії (як варіанта синекдохи) – заміна значення здійснюється між власними та загальними назвами. Так можемо спостерігати взаємозаміну власного імені власним же іменем:

*“Perdone el tiempo, lisonjee la Parca
La beldad de esta Octava Maravilla,
Los años de este Salomón Segundo” [12:251].*

В наведеному прикладі мається на увазі король Іспанії Філіп II.

Щодо гіперболи, або перебільшення, то тут серед найбільш уживаних є порівняльні конструкції:

*“El gaznate largo como de avestruz
Las manos como un manojito de sarmientos cada uno” [12:57].*

Художній образ є першоосною поезії і тим самим поняттям поетики, який є стилістично та композиційно зумовлений. Отже, поетичний текст є сукупністю образів.

Висновки. Художній образ в іспанських поетичних текстах є не лише засобом підвищеної експресивності, емоційності, а й виступає у якості фактора інтенсифікації і засобом компресії інформації, оскільки художній образ як представлення загального через одиничне володіє здатністю до компресії, а імплікація, що утворюється тропами, реалізується у невеликому за обсягом поетичному тексті.

Перспективами подальших розвідок у даному напрямі може слугувати дослідження семантики художнього образу крізь призму лінгвокогнітивного підходу та встановлення прототипів його складників.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Чередниченко А. И.* Лингвистические проблемы воссоздания образа в поэтическом переводе / Александр Иванович Чередниченко, Петр Алексеевич Бех. – К. : КГУ, 1980. – 66 с.
2. *Степанов Г. В.* О границах лингвистического и литературоведческого анализа художественного текста / Георгий Владимирович Степанов // Теория литературных стилей. Современные аспекты изучения / отв. ред. Николай Константинович Гей. – М. : Наука, 1982. – С. 19–31.
3. *Лотман Ю. М.* Анализ поэтического текста. Структура стиха : [учеб. пособие] / Юрий Михайлович Лотман – Л. : Просвещение, 1972. – 271 с.
4. *Виноградов В. В.* Стилистика. Теория поэтической речи. Поэтика : [учебник] / Виктор Владимирович Виноградов. – [1-е изд.] – М. : Изд-во Академии наук СССР ОЛЯ, 1963. – 256 с.
5. *Смущинська І. В.* Суб'єктивна модальність французької прози : [монографія] / Ірина Вікторівна Смущинська. – К. : ВПЦ “Київський університет”, 2001. – 255 с.
6. *Тынянов Ю. Н.* Поэтика. История литературы. Кино : [учебник] / Юрий Николаевич Тынянов. – [2-е изд.] – М. : Наука, 1997. – 574 с.
7. *Наливайко Д. С.* Искусство: направления, течения, стили : [монография] / Дмитрий Сергеевич Наливайко. – К. : Мистецтво, 1981. – 288 с.
8. *Дубенко Е. Ю.* Особенности синтактики языковых элементов как отражение специфики художественной картины мира (на материале англо-американской поэзии XVIII–XX вв.) : дис. на соискание науч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 “Германские языки” / Елена Юрьевна Дубенко ; КПИИЯ. – К., 1991. – 237 с.
9. *Арутюнова Н. Д.* Язык и мир человека : [учебник] / Нина Давидовна Арутюнова. – [2-е изд., испр.] – М. : Языки русской культуры, 1999. – 896 с.
10. *Петрова Л. П.* Власне ім'я як засіб інтелектуалізації поетичного мовлення (на матеріалі поезії Ліни Костенко) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 “Українська мова” / Лілія Павлівна Петрова ; Харківськ. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. – Харків, 2003. – 18 с.
11. *Бурбело В. Б.* Художній дискурс в історії французької мови та культури 9–18 ст. : дис. на здобуття наук. ступеня д-ра. філол. наук : спец. 10.02.05 “Романські мови” / Валентина Броніславівна Бурбело ; Київськ. ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 1999. – 586 с.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

12. *Anson L.M.* Antología de las mejores poesías de amor en lengua española / Luis María Anson. – [4-a ed.]. – Barcelona : Debolsillo, 2007. – 640 p.